

Омельченко О., асист.,
КНУ імені Тараса Шевченка

**ВОССОЗДАНИЕ СРЕДСТВ ЭКСПРЕССИВНОГО
СИНТАКСИСА В УКРАИНСКОМ ПЕРЕВОДЕ
(на матеріалі произведень Г.Гарсія Маркеса)**

Статья посвящена рассмотрению функционирования средств экспрессивного синтаксиса в произведениях Г.Гарсия Маркеса. Проанализированы особенности их воссоздания в украинских переводах.

Ключевые слова: *средства выражения экспрессивного синтаксиса, синтаксический стилистический прием, повтор, полисиндетон, инверсия, функция.*

Omelchenko O., Assistant Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

**REPRODUCTION OF THE MEANS OF EXPRESSIVE SYNTAX IN
THE UKRAINIAN TRANSLATION
(on the basis of the prose of G.García Márquez)**

The article focuses on the functioning of the means of expressive syntax in the prose of G.García Márquez. The peculiarities of their reproducing in Ukrainian translations are highlighted.

Key words: means of expressive syntax, syntax stylistic devices, repetition, polysyndeton, inversion, function.

УДК 81'253=112.2=161.2

Онопрієнко А.О., студ.
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

**НІМЕЦЬКОМОВНИЙ ДІАЛОГ У
ПРАГМАЛІНГВІСТИЧНОМУ ТА
ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧОМУ ВИМІРАХ
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ДІАЛОГІЧНОГО
МОВЛЕННЯ З НІМЕЦЬКОЇ МОВИ**

Стаття окреслює основні ознаки німецькомовного діалогу в прагмалінгвістичному висвітленні. Особливості перекладу діалогічного мовлення з німецької мови визначаються з урахуванням

синтаксичної та лексичної структури діалогу, побудови реплік та чинників, які зумовлюють специфіку діалогічного мовлення.

Ключові слова: діалог, діалогічне мовлення, репліка, спілкування, особливості перекладу.

Актуальність наукової проблеми та її значення. Мова є найважливішим способом людського спілкування, а діалог – це найголовніша форма реалізації мови. Переклад діалогічного мовлення, таким чином, мав би займати перше місце серед завдань перекладознавства. Проте проблеми дослідження цього напрямку сучасне перекладознавство майже не порушувало. Дослідженням діалогічного мовлення займалися такі радянські науковці: Е.І. Машбіц, В.В. Андрієвська, В.Л. Скалкін, В.Л. Сухіх, В.Д. Девкін, Л.П. Якубинський та інші. Останнім часом зацікавленість науковців викликає саме переклад драматичного діалогу. Але особливості перекладу діалогу як окремого самостійного виду тексту в українському перекладознавстві досліджено недостатньо.

Метою цієї розвідки є окреслення особливостей перекладу діалогічного мовлення з німецької українською мовою з врахуванням граматичних конструкцій та лексичних засобів німецької мови. Наша увага до цього аспекту перекладу зумовлена необхідністю створити певну теоретичну основу для перекладу діалогу як частини перекладацької діяльності.

Матеріалом для дослідження стали твори австрійських драматургів Юра Зойфера ("Асторія"), Францобеля ("Wir wollen den Messias jetzt oder die beschleunigte Familie") та роман німецької письменниці Стефанії Цвайг ("Nirgendwo in Afrika").

Вклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів. Діалог – це безпосередній обмін думками. Спілкування виникає через необхідність висловити свої думки, почуття, наміри, бажання, волю, повідомити про щось або ж дізнатися що-небудь і виразити своє ставлення до сказаного та дати відповідь на слова співрозмовника [1, 5]. Діалог є конкретним втіленням мови в її специфічних засобах як форма мовленнєвого спілкування, сфера виявлення мовленнєвої діяльності людини, а також як форма існування мови. У першому випадку аналізується мовленнєва структура, що виникла в результаті говоріння, у другому – дослідник має справу зі встановленням умов зародження

та протікання цього мовлення, а в третьому випадку проблеми діалогу опиняються у колі питань, пов'язаних із вивченням суспільної функції мови [4, 300].

Труднощі перекладу діалогічного мовлення можуть виникати з різних причин, наприклад, якщо перекладач не знає попередньої інформації, що вже була сказана мовцем, обставин, за яких відбувається спілкування, не може зрозуміти емоцій учасників діалогу або ж не знає, за допомогою яких граматичних та лексичних засобів побудувати репліки. З метою уникнення подібних помилок варто знати такі особливості діалогічного мовлення:

- невідповідність спілкування (неможливо заздалегідь повністю спланувати, спрогнозувати мовну поведінку як співрозмовника, так і власну);
- безпосередність контакту учасників спілкування, а звідси – можливість емоційних виявів;
- використання допоміжних, невербальних засобів (міміки, жестів тощо);
- пряма зорієнтованість мовлення на конкретне висловлення співрозмовника, а отже, необхідність постійно стежити за його думкою, що потребує концентрації мисленнєвих зусиль і проведення деяких мовленнєво-мисленнєвих операцій;
- можливість зміни теми висловлювання, що вимагає уваги та відповідної оперативної реакції співрозмовника;
- налаштованість на діалог, що передбачає наявність бажання і вміння слухати й сприймати іншого.

Ці чинники зумовлюють особливості синтаксичної організації діалогічного мовлення: широке і відносно компактне використання різних речень за метою висловлення:

- *розповідних:*

Hupka: Schon immer gewesen, Gnädigste. Ob eigenes Vaterland oder fremdes, spielt für mich keinen Unterschied. Ich werde Ihnen einen Staatsbürger abgeben, dass Sie staunen werden. [6, 115].

Гупка: В мені завжди жило це почуття, вельмишановна пані. До своєї вітчизни чи до чужої – це не має жодного значення. Ви будете здивовані, яким зразковим підданним я стану.

- *питальних:*

Gwendolyn: Nun, kommen Sie oder nicht?

Hupka: Was? Sie sind noch immer da? [6, 115].

Гвендолін: Ну, ви йдете чи ні?

Гупка: Що? Ви все ще тут?

- *спонукальних:*

Jesus: Jetzt aber raus. Raus! Wiedersehen [5,23].

Ісус: А тепер геть. Забирайся! До побачення.

- *окличних:*

Gwendolyn: Was für ein Skandal!

Hupka: Ihre Schuld! [6, 122].

Гвендолін: Який скандал!

Гупка: Це ваша вина!

Можливість використання невербальних засобів спілкування дає змогу користуватися неповними реченнями, недоказаними або перерваними, деякими видами односкладних речень тощо, наприклад:

James: Zu Diensten, Frau Gräfin...aber...

Gwendolyn: Aber...? [6, 142].

Джеймс: До ваших послуг, пані графине...але...

Гвендолін: Але...?

Уживання в мовленні стереотипних формул, кліше може пояснюватися типовістю певної ситуації професійного спілкування (отримання довідки, обговорення окремих пунктів наказу тощо). Оскільки діалог реалізується в усному мовленні, то діалогічне мовлення характеризується інтонаційним багатством і водночас інтонаційною неорганізованістю. Інтонація не тільки оформлює речення як комунікативну одиницю, але й сприяє формуванню діалогічного контексту.

Діалог будується на репліках – особливих мовних одиницях, які характеризуються відносною формально-граматичною завершеністю і відносною самостійністю. Залежно від теми спілкування, лексичної наповненості та синтаксичної побудови виділяються такі репліки: репліка – запитання, репліка – відповідь, репліка-ствердження або заперечення, репліка – оцінка, репліка, що переводить діалог в іншу тематичну площину та інші. Репліки можуть бути різними за протяжністю – лаконічні й самостійні; можуть виражатися ланцюгом взаємопов'язаних речень.

Проте така властивість речення, як завершеність і самостійність у репліках діалогу часто можуть бути порушеними. Репліки зорієнтовані на контекст і виступають його невід'ємною частиною.

Структурно-синтаксична залежність має переважно регресивний характер: кожна наступна репліка залежить від попередньої [1, 27]. Репліки тісно пов'язані одна з одною. Залежна репліка та репліка, від якої вона залежить і без якої її важко правильно зрозуміти, утворюють основну структурну одиницю діалогу, так звану "діалогічну єдність". Зв'язок реплік може бути змістовим або структурно-змістовим (з чітко вираженими засобами взаємозалежності висловлювань). Інколи діалогічні висловлювання з'єднуються за тими ж правилами, що й будь-які інші взаємозалежні висловлювання недіалогічного тексту. У інших випадках зв'язок реплік набуває специфічного характеру, притаманного лише діалогу.

Змістовий зв'язок реплік може бути:

1. Тематичний (репліки об'єднані спільною темою): *Bist du zur Abreise bereit? – Der Koffer ist gepackt, die Taxe bestellt, die Fahrkarte und der Personalausweis sind da, die Wohnungsschlüssel bei der Nachbarin, die Fenster sind zu, die Hähne in Ordnung. Tu gottovий до від'їзду? – Валізу спаковано, таксі замовлено, квитки та паспорт тут, ключі від квартири у сусідки, вікна зачинені, крани у порядку.*

2. Гіперонімічний або гіпонімічний (зв'язок за родом або видом): *Hast du Gemüse eingekauft? – Blumenkohl, Salat, Tomaten und Möhren ja. Kartoffeln nein, die waren mir zu schwer. Tu купила овочі? – цвітну капусту, салат, помідори та моркву так. Картоплю – ні, вона заважка.* Кожна наступна репліка конкретизує предмет розмови.

3. Когіпонімічний (відношення однопорядковості): *Rot, weiß, rosa und hellila sind hier ganz harmonisch. – Gelb aber finde ich störend. Червоний, білий та світло-фіолетовий дуже гармонійні. – Але я вважаю, що жовтий тут не пасує.*

4. Партитивний (відношення "частина/ціле, ціле/частина): *Diese alte Kirche ist sehr schön. – Besonders das Gestühl. Der Lettner auch. Ця стара церква дуже гарна. – Особливо лави. Кафедра теж.*

5. Синонімічний: *Ihm geht es nicht gut. – Tatsächlich schlimm? – Ja, wirklich schlecht. Справи у нього не дуже добре. – Справді погано? – Так, дійсно жахливо.*

З синонімічними зв'язками тісно пов'язані паралелі, що відображають такі фактори:

• Територіальне забарвлення: *Nimmst du **weißen Käse**? – Nein, ich esse keinen **Quark**. Скуштуєш сир? – Ні, я не їм сир. // Haben wir noch **Brötchen** zu Hause? – Vier **Schrippen** sind noch da. У нас ще є булочки вдома? – Ще є чотири булочки.*

• Стиль: *Halt lieber dabei den **Mund**! – Ich weiß schon selber, wann ich das **Maul** halten muß und wann nicht. Краще закрій пельку! – Я й сам знаю, коли мені мовчати, а коли ні.*

• Фразеологізм та його відповідник: *Deine jüngste Tochter **kommt sicher früh genug unter die Haube**. – Dafür aber **heiratet die Älteste** kaum. Твоя молодша дочка певно рано піде під вінець. – Але старша ніяк не виходить заміж.*

• Запозичена та власна лексика: *Bist du **solo** hier? – Nein, ich habe meine Freundin mitgebracht. Und du? – Ich bin **allein**. Tu тут сам? – Ні, я взяв свою подругу. А ти? – Я одна.*

• Парафраза: *Zu Silvester kommen **mein Vater und meine Mutter**. – Ich habe nicht gewußt, dass du noch **Eltern** hast. На Сильвестр придуть мої батько та мати. – Я не знав, що у тебе ще є батьки.*

6. Антономічний: *Ist die **Wäsche** schon **trocken**? – Nein, **feucht**. Білизна вже суха? – Ні, волога.*

7. Градуальний: *Bist du **müde**? – Etwas **abgespannt**. – Ich bin ganz **erschöpft**. Ти стомлений? – Трохи стомлений. – Я зовсім виснажений.*

8. Омонімічний: *Ein Mädchen im Reisebüro: Bitte einen **Reiseführer**! – Broschiert oder gebunden? – Nein, möglichst **blond**. Дівчина у бюро подорожей: Будьласка одного гіда! – В обкладинці чи палітурці? – Ні, краще блондина.*

9. Паронімічний: *(In der Kunstaussstellung beim Anblick eines Obststillebens) Der Junge: **Obst**. – Das Mädchen: **Obste** mich noch liebst?*

*(На мистецькій виставці при спогляданні натюрморту) Юнак: Фрукти. – Дівчина: Чи ти мене ще любиш? (Німецьке слово **Obst** (фрукти) і розмовне **obste** (ob du – чи ти) співпадають за звучанням.*

Змістові зв'язки понять у репліках можуть, окрім згаданого, виражати причинно-наслідкові, локальні, темпоральні, якісно-кількісні, порівняльні, протиставні, допустові, поширено-додаткові залежності. Все це взаємовідношення досить загального характеру.

Універсальність подібних семантичних зв'язків не важко простежити, порівнюючи німецький та український діалог.

Формально-змістова спорідненість реплік простежується у трансформаціях і словотворенні: *Es ist Zeit mich zu verabschieden.* – *Bevor du Abschied von uns nimmst, möchte ich dir etwas zeigen.* Мені час попрощатися. – Перш ніж ти попрощаєшся з нами, я хочу тобі децю показати.

Schön wäre es, wenn du mir etwas Hilfe leistest. – *Gerne helfe ich dir.*
Було б добре, як би ти мені трохи допоміг. – Я охоче допоможу тобі.

Грамаітичний зв'язок реплік схожий на відношення частин складного речення й відношення членів речення: *Er ist ganz anderes geworden.* – *Wir haben das auch gemerkt. Bin став зовсім іншим.* – *Mi теж це помітили.* // *Ich bin einer anderen Meinung.* – **Und die wäre?** Я маю іншу думку. – І яку ж?

Die meisten sind schon weggegangen. – *Weil es zu spät geworden ist.* Більшість вже пішла. – *Тому що вже запізно.* // *Ich bleibe hier noch eine Woche.* – *Wenn es gestattet wird.* Я залишуся тут ще на тиждень. – *Якщо це дозволено.*

Для діалогічного мовлення характерним є перенесення зв'язків між членами речення за межі речення і перетворення цих зв'язків у логічно-синтаксичний зв'язок між репліками: *Willst du mir das verraten?* – *Unter einer Bedingung. Tu хомів мене зрадими?* – *За жодних обставин.* // *Ist das eine Lösung?* – *Die einzig mögliche.* Це єдине рішення? – Єдине можливе. // *An wen schreibst du?* – *An meine Freundin.* Кому ти пишеш? – Моїй подрузі. [1, 30-31].

Діалогічне мовлення відрізняється своєрідною часовою динамікою: для нього характерний нетривалий проміжок між репліками партнерів [3, 26]. Цей часовий фактор необхідно враховувати, перекладаючи діалог усно, оскільки в живому спілкуванні своєчасність реакції є важливою умовою психологічного комфорту учасників діалогу.

Таким чином, перекладаючи діалог, потрібно враховувати грамаітичні та змістові зв'язки між репліками й зберігати їх послідовність. А при перекладі усного діалогічного мовлення варто брати до уваги часовий проміжок між репліками.

Однією з особливостей діалогу також є співвідношення його суміжних реплік, коли у першій репліці присудок представлений у повній формі, а у другій репліці названа лише одна з його частин [2, 7], наприклад:

"Bist du eine Prinzessin?"

"Ja. Aber die Leute hier glauben **das** nicht."

"Ich schon", sagte Regina. [7, 214].

- Ти – принцеса?
- Так. Але люди тут не вірять у це.
- А я вірю, сказала Регіна.

"**So was Schönes** habe ich noch nie gehört."

"Wart nur ab. Eines Tages wirst du **so etwas** auch erleben." [7, 215].

- Нічого прекраснішого я ще не чула.
- Почекай лише. Колись ти теж переживеш це.

"**Vielleicht wird dein Vater auch mal Soldat.**"

"**Das** wird schön", malte sich Regina aus... [7, 174].

- Можливо твій батько теж стане колись солдатом.
- Це буде чудово, уявила собі Регіна...

Ці приклади засвідчують, як тісно взаємопов'язані репліки у діалогах, адже частину, яка відсутня у другій репліці, можна зрозуміти лише з попередньої репліки.

Висновки. Діалог як особливий вид реалізації мови презентує значний інтерес для перекладачів. Особливості перекладу діалогічного мовлення полягають у його характерних рисах. Перекладаючи діалог, потрібно враховувати граматичні та змістові зв'язки між репліками, а також співвідношення між ними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Девкин В. Д. Диалог. Немецкая разговорная речь в сопоставлении с русской / Д. В. Девкин. – М., 1981;
2. Дмитриева В.Т. Структурные особенности немецкой диалогической речи (Предложения с неполной формой сказуемого) / В.Т. Дмитриева. – Л., 1966;
3. Машбиц Е.И., Андриевская В.В., Комиссарова Е.Ю. Диалог в обучающей системе / И. Е. Машбиц, В. В. Андриевская, Ю. Е. Комиссарова. – К., 1989;
4. Скалкин В.Л. Основы обучения устной иноязычной речи / Л. В. Скалкин. – М., 1981;
5. Franzobel. Wir wollen den Messias jetzt oder die beschleunigte Familie / Franzobel – Wien., 2005;
6. Jura Soyfer. Szenen und Stücke / Soyfer Jura. – Wien., 1984;
7. Stefanie Zweig. Nirgendwo in Afrika / Zweig Stefanie. – München., 2002;

Стаття надійшла до редакції 22. 04. 13.

Онопrienко А.О., студ.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА ДИАЛОГИЧЕСКОЙ РЕЧИ С НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА

В статье очерчены основные признаки немецкоязычного диалога в прагмалингвистическом освещении. Особенности перевода немецкой диалогической речи определяются с учетом синтаксической и лексической структуры диалога, построением реплик и факторов, которые обуславливают специфику диалогической речи.

Ключевые слова: диалог, диалогическая речь, реплика, общения, особенности перевода.

Onoprienko A.O., stud.,
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

THE DIALOGUE PARTICULARITIES OF TRANSLATION FROM GERMAN

The article defines the dialogue particularities of translation from German into Ukrainian. The translation particularities of dialogues are distinguished within the syntactical and lexical structures, phrase building and factors that define the main features of conversational speech.

Keywords: the translation particularities, dialogue, conversational speech, phrase building, communication.

УДК: 811.134.2:801.82

Орличенко О.В., доц.,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ОБРАЗ-СИМВОЛ У СУЧАСНОМУ ІСПАНОМОВНОМУ ТЕКСТІ

У статті розглядаються символи, що мають опору в культурній традиції, джерелом яких служила антична міфологія, біблійні образи й сюжети, історичні реалії, події тощо, завдяки чому вони повинні стати зрозумілими освіченому читачеві.

Ключові слова: символ, образ, знак, метафора, алегорія, архетип, переклад.